

ви як категорії міжнародного права. Автор обґрунтовує позицію, згідно з якою в міжнародно-правовому контексті встановлення і здійснення державою своєї кримінальної юрисдикції являє собою не тільки правомочність (legal power), а й міжнародно-правове зобов'язання держави, що випливає з міжнародного договору або міжнародно-правового звичаю. Особлива увага приділяється універсальній кримінальній юрисдикції держав.

Ключові слова: кримінальна юрисдикція, міжнародно-правове зобов'язання, територіальний принцип юрисдикції, універсальна юрисдикція.

Summary

Dryomina-Volok N. V. Criminal Jurisdiction Establishment and Exercise As an Obligation of States Under the International Law. — Article.

The article approaches the problem of State's «criminal jurisdiction» concept identification as of an international law category. The author grounds the view that within the international legal context the establishment and exercise of state criminal jurisdiction is not only a legal power, but also an obligation of States under the international law based on international treaty or customary international law. Particular attention is paid to universal criminal jurisdiction of States.

Keywords: criminal jurisdiction, international obligation, principle of territoriality, universal jurisdiction.

УДК 340.12:(159.9.019.4+316.62)

А. В. Лещенко

ГЕНЕЗИС ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРАВОВУ ПОВЕДІНКУ

Актуальність дослідження правової поведінки пов'язана з нестачею теоретичних розробок в юриспруденції та активним проведенням процесу реформ в Україні. Між тим термін «правова поведінка» вже досить міцно увійшов у науковий світ і активно використовується як в теорії права, так і в соціології права, філософії права. Проте практично відсутні дослідження праць вчених античності, середньовіччя та Нового часу з цього питання. На сьогодні досить популярним стає тезис про виключення неправомірної поведінки зі сфери правової поведінки, і це питання викликає досить активну дискусію. Ця невизначеність несе в себе неоднозначність трактування як в теорії права, так і в галузевих юридичних науках, і вимагає подальшого наукового дослідження з аналізом поглядів мислителів античності, середньовіччя та Нового часу. Ця проблема має і практичне значення, що виражається в удосконаленні законодавства України, практики Конституційного Суду України та судів загальної юрисдикції. Вище вказані обставини обумовлюють актуальність дослідження, його зв'язок з найважливішими теоретичними і практичними завданнями.

Дослідження питання стосовно правової поведінки можна знайти у різні періоди розвитку правової думки в працях давньогрецьких філософів Арістотеля, Платона, Епікура; римських правників Гая, Юстиніан, Ульпіана; вчених епохи середньовіччя Томаса Гоббса, Джона Локка; німецьких філософів Нового часу Еммануїла Канта, Георга Вільгельма Фрідріха Гегеля, Людвіга Фейєр-

баха та інших дослідників, які лягли в основу цієї праці. Серед останніх публікацій необхідно виділити статті А. О. Штанько «Філософсько-правові основи формування інституту правопорушення як виду правової поведінки», В. І. Івакіна «Правопорушення як вид правової поведінки», М. І. Абдулаєва «Вчення Канта про право і державу».

Проте невирішеним залишається питання щодо розвитку уявлень про правову поведінку і теоретичне осмислення цих напрацювань для визначення поняття та сутності правової поведінки.

Основним завданням цієї статті є дослідження поняття правової поведінки на підставі аналізу праць найвизначніших вчених епох античності, середньовіччя та Нового часу до XX століття; визначення видів правової поведінки, які виокремлювалися дослідниками різних епох до XX століття; дослідження генезису філософських поглядів щодо правової поведінки, які необхідно покласти в основу при вивченні поняття правової поведінки.

Проблема зв'язку поведінки людини з правом була відома ще в часи античності. Вже в Стародавній Греції постало питання співвідношення поведінки людини і оцінки такої поведінки з боку права. Так, в працях Арістотеля, Платона, Епікура, Сократа можна віднайти перші ознаки класифікації поведінки людини, визначено основні види поведінки у сфері права, виділено умисну та неумисну поведінку, зроблено спробу визначити основні причини порушення законів та інше.

Зародки теоретичних узагальнень відносно правової поведінки вперше досліджені в творі Платона «Закон», в якому Платон пов'язує поведінку з поняттям справедливості і виділяє справедливі та несправедливі вчинки. На думку Платона, відносно справедливості взагалі, справедливих людей, вчинків і діянь, ми усі якось згодні, що це прегарно. Таким чином, якщо стверджувати, що всі справедливі люди, навіть з брудним тілом, прегарні своїми справедливішими моральними властивостями, то, мабуть, в цих словах не буде нічого невідповідного [1, 313]. Відносно несправедливих вчинків, Платон виділяє добровільні і недобровільні несправедливі вчинки, умисні та ненавмисні несправедливі вчинки, а також виокремлює причини вчинення несправедливих вчинків [1, 315–316].

Подальший внесок стосовно розвитку теорії правової поведінки відображено в праці Арістотеля «Нікомахова етика». В цьому творі Арістотель пов'язує поведінку людини з такими властивостями, як правосудність та неправосудність. На думку Арістотеля, «неправосудним» вважається той, хто переступає закон, хто корисний і несправедливий, а звідсіля зрозуміло, що правосудний — це законослухняний і справедливий. Таким чином, правосуддя (або право), — це законне і справедливе, а неправосудне (або неправове) — це протизаконне і несправедливе [2, 145]. Разом з тим Арістотель при визначенні правосудності людського вчинку вважав, що необхідно враховувати волю особи і ставлення до вчинку — свідоме чи несвідоме.

На думку А. О. Штанько, згідно з сучасною юридичною термінологією «правосудний поступок» за Арістотелем є правомірною поведінкою. «Неправосудний поступок» — це протиправна поведінка (правопорушення) [3, 48].

Таким чином, в період античності в працях давньогрецьких філософів були закладені основи для розрізнення поведінки у сфері права на правомірну та протиправну поведінку, розроблено питання стосовно форм вини щодо навмисної та ненавмисної поведінки, виявлено залежність поведінки від волі особи, здійснено розподіл протиправної поведінки на злочини як найбільш серйозні порушення норм права та інші менш шкідливі проступки, що стало основою для розвитку теорії правової поведінки.

Подальший розвиток наукової думки відносно правової поведінки ми спостерігаємо з досягнень римської правової думки.

Основні напрацювання правової думки щодо поведінки у сфері права знайшли своє логічне продовження в працях римських юристів, які вже на теоретичному рівні узагальнили напрацювання в законотворчій сфері стосовно дії права в житті. Оцінюючи вклад римської правової спадщини, проф. А. Р. Калюжний зазначив, що римське право вперше в історії людства розробило критерії для оцінки правової поведінки людини, сформулювало особливу правову культуру відносин між людьми [4, 36].

Одним з факторів для поштовху теоретичних узагальнень стосовно правомірної поведінки в римській правовій спадщині можна вважати кодифікацію норм римського права. Значна чисельність зовнішніх проявів правомірної поведінки в римському праві була пов'язана з зобов'язаннями (*obligatio*). На думку професорів О. А. Підпригора та Є. О. Харітонова, в римському праві зобов'язання виражається у кількох варіантах: «Зобов'язання є правовими ланцюгами, що примушують нас щось виконати відповідно до законів нашої держави (Д. 1.3.13); або «Значення зобов'язання полягає не в тому, щоб зробити нашим який-небудь тілесний предмет, а щоб зв'язати перед нами іншого, аби він нам щось дав, зробив або надав» (Д. 44.7.3.) [5, 349].

В римському праві були теоретично узагальнені положення стосовно юридичних фактів (*factum*), де поряд з іншими юридичними фактами виділялися дії як правомірні, так і неправомірні.

Правомірні дії, які були спрямовані на виникнення, зміну або припинення прав та обов'язків, називалися правочинами. Розрізняли двосторонні правочини (договори), для встановлення, зміни чи припинення прав та обов'язків необхідно було волевиявлення двох сторін, та відповідно односторонні, що виникали за волевиявленням однієї сторони.

Так, відповідно до § 2 фрагмента 1 Титулу XIV Книги другої Дигестів Юстиніана договір є бажанням двох або декількох осіб одного й того ж і за їхньою згодою [6, 220].

Поряд з цим існували дуже важливі інститути щодо осіб, права власності, володіння, суперфіцію, емфітевзису, захисту права власності, які надавали можливість для правомірного втілення в життя норм права. Разом з цим в римському праві було розроблено цілу систему норм щодо процедурних питань, які посідали важливе місце в поведінці людей.

Стосовно неправомірної поведінки в римському праві, то тут можна спостерігати справжній генезис цього інституту.

Спочатку в Законах XII таблиць не було проведено поділу правопорушень на приватні та публічні, і всяке порушення норм права охоплювалося поняттям *delictum* (правопорушення, делікт). Першу спробу уніфікувати норми, що містили перелік основних правопорушень в Римі, у III ст. до н.е. було проведено Аквілієм, проте і цей закон не розділяв делікти на публічні та приватні.

Цікаво, що О. А. Підпригора та Є. О. Харітонов зазначали, що в найдавніші часи державна влада взагалі не втручалася у відносини приватних осіб — реагувати на порушення інтересів мали самі потерпілі.

Проте з загостренням класових і суспільних суперечностей та падінням республіки в Римі держава змушена була взяти на себе обов'язок щодо покарання за правопорушення, які посягали на публічний порядок, встановивши групу особливо небезпечних діянь, що були закріплені в нормах права і за які було встановлено відповідні покарання. Таким чином, порушення норм публічного права охоплювалося поняттям *delictum publicum* (публічний делікт), яке ще називали *crimen* (злочин), а відповідно норм приватного права — *delictum privatum* (приватний делікт).

Слід відзначити, що в цей період злочини в римському праві поділялися на ординарні (*crimen ordinaria*) і екстраординарні, чи надзвичайні (*crimen extraordinaria*). В основу цього поділу було покладено не характер злочинних дій чи суспільні відносини, на які посягали злочинною дією, а норма права, яка регламентувала цю протиправну дію. Так, під ординарними злочинами вважали дії, які були закріплені нормами *jus vetus* («старе» право). Ці злочини містили чіткий перелік правопорушень з суворо формалізованим визначенням злочинних дій. Екстраординарні злочини передбачалися нормами, що були створені едиктами імператорів. Ці дії мали більш гнучкий характер, необхідно було оцінювати протиправність в залежності від обставин справи на основі аналізу суб'єктивних і об'єктивних обставин вчинення злочину і були розраховані на помірний розсуд судді, який розглядав справу. Також варто підкреслити, що під злочином в римському праві розуміли лише активну дію, а бездіяльність не вважалася злочинною.

Під приватним правопорушенням (*delictum privatum*) римські правники розуміли неправомірну дію, яка порушувала інтереси приватних осіб. До приватних правопорушень відносились тільки такі дії, що були закріплені в законі як: 1) кривда (особиста образа); 2) крадіжка; 3) неправомірне знищення або пошкодження чужого майна.

Що стосується зловживання правом, то римській юриспруденції ця категорія була невідома. Як говорив Гай, «ніхто не вважається таким, що діє зловмисно, якщо він користується належним йому правом» [7, 49].

Також варто зазначити, що римська юриспруденція так і не сформувала правила, що деліктом визнається будь-яке неправомірне завдання шкоди. Як і система зобов'язань, система правопорушень містила лише вичерпний перелік правопорушень, що був вироблений з часом шляхом вирішення конкретних справ.

Оцінюючи доробок римської юриспруденції у створенні теорії права, на думку професорів О. А. Підпригори та Є. О. Харітонова, слід, насамперед, врахову-

вати, що визначальним тут був принцип, за яким перевага у дослідженнях надавалась аналізу конкретних ситуацій, а не дефініціям або абстрактним узагальненням. Цей принцип, зокрема, знайшов своє відображення у відомій сентенції Яволена: «У *jus civile* будь-яка дефініція небезпечна, адже обмаль випадків, коли вона не може бути викривлена» (Д. 50.17).

Тому розвідки щодо засад приватного чи публічного (що траплялося рідше) права, зазвичай, проводились на конкретних прикладах, життєвих казусах і, як правило, не мали загального характеру. Це, звичайно, не означає, що теорія права займала другорядне місце, але теоретичні побудови були кінцевим результатом досить довгого ланцюжка аналізу реальних (а пізніше й спеціально змодельованих) судових спорів [4, 59].

Подальший розвиток ідей про поведінку у сфері права в період середньовіччя було продовжено англійським філософом Томасом Гоббсом (1588–1679), який в основу своїх вчень поклав праці Платона та Арістотеля.

В праці Томаса Гоббса «Левіафан, або Матерія, форма і влада держави церковної і цивільної» вчений досліджує поведінку людини через призму суспільного договору і загальних понять справедливості та несправедливості. На думку вченого, в природничому законі містяться джерела і початок справедливості. Тому що там, де не було попередньо укладено договір, не було перенесено ніякого права і кожна людина мала право на все, і, отже, ніяка дія не могла бути несправедливою. Але якщо договір укладено, то його порушення — несправедливе. Несправедливість же не що інше, як невиконання договору. А все, що не несправедливе, справедливе» [8, 56].

Через загальні поняття справедливості і несправедливості Томас Гоббс виокремлює такі поняття, як справедливість людини, справедливість характеру, справедливість вчинку. На думку дослідника, коли вони (справедливість чи несправедливість. — *А. Л.*) відносяться до людей, вони визначають відповідність або невідповідність їх характеру розуму. Коли ж вони відносяться до вчинків, вони означають відповідність чи невідповідність розуму не характеру чи образу життя, а окремим вчинкам. Справедливі вчинки визначають людей не як справедливих, а я невинуватих, а несправедливі вчинки (які також називають правопорушеннями) — лише як винуватих [8, 56].

Стосовно поняття злочину, то Томас Гоббс під злочином розумів гріх, який полягає у вчиненні ділом або словом того, що заборонено законом, або в невиконанні того, що він повеліває. Так що всякий злочин є гріхом, але не всякий гріх є злочином [8, 116].

Причинами злочинів Томас Гоббс вважав хибні принципи відносно права та неправа. Також варто відмітити, що філософ вважав, що пізнання правомірного і неправомірного досить складно, і ніхто не повинен претендувати на таке знання без довгого і інтенсивного вивчення.

Специфічні погляди стосовно поведінки у сфері права були висловлені англійським філософом Джоном Локком (1632–1704) в його праці «Два трактати про правління». Основа вчень Джона Локка про поведінку людини у сфері права будувалася на природному стані людини та законі розуму. На думку

Джона Локка, кожний з нас, оскільки він зобов'язаний з тієї ж причини, коли його життю не загрожує небезпека, наскільки зможе, зберігати іншу частину людства і не повинен, окрім як творити правосуддя по відношенню до злочинця, не позбавляти життя, не посягати на нього, рівно як і на все, що здатне зберегти життя, свободу, здоров'я, членів тіла або власність іншого [9, 265].

Джон Локк вважав, що кожен може причинити зло тому, хто порушив закон, в тій мірі, щоб змусити його розкаятися в його діянні і тим самим стримати його, а на цьому прикладі і інших від подібних злодіянь. Таким чином, кожна особа має право карати злочинця і бути виконавцем закону природи. Окрім цього, потерпіла сторона також має права на стягнення шкоди з того, хто завдав шкоду.

Говорячи про неправомірну поведінку, Джон Локк виділяв злочини та звичайне завдання шкоди. Під злочином він розумів порушення закону і відхід від справедливого правління розуму, коли людина настільки вироджується, що заявляє про відмову від принципів людської природи і стає шкідливою істотою. Зустрічається також і звичайне нанесення шкоди тій чи іншій особі, і якійсь людині завдається шкода в силу цього порушення. В цьому випадку той, кому було нанесено шкоду, має крім права покарання, яке є в нього, як і в інших людей, ще особливе право шукати відшкодування у того, хто завдав йому шкоду. І кожна інша особа, яка вважає це справедливим, може також приєднатися до потерпілого і допомагати йому отримати назад від злочинця стільки, скільки потрібно, щоб відшкодувати понесені збитки [9, 267].

Справжнім теоретичним узагальненням поведінки у сфері права можна вважати наукову спадщину Еммануїла Канта (1724–1804). Саме Еммануїл Кант вперше обґрунтував та на теоретичному рівні узагальнив знання стосовно поведінки людини у сфері права. В основу концепції Еммануїла Канта стосовно права покладені визначені вченим в праці «Основи метафізики моральності» поняття свободи, морального закону, обов'язку, категоричного імперативу, дії, вчинку, максимуму.

На думку І. Канта, одну лише відповідність чи невідповідність вчинку закону безвідносно до його мотиву називають легальністю (законоподібність) та відповідність, в якій ідея обов'язку, яка заснована на законі, є в той же час мотивом вчинку, називають моральністю вчинку [10, 126].

Відповідно до поглядів філософа, правовою або неправовою (*rectum aut minus rectum*) взагалі буде дія, оскільки вона збігається з обов'язком або суперечить обов'язку (*factum licitum aut illicitum*); при цьому байдуже, яким є обов'язок за змістом або походженням. Дія, яка суперечить обов'язку, називається порушенням (*reatus*). При цьому під обов'язком Кант розуміє вчинок, який хтось зобов'язаний вчинити; відповідно, обов'язок — це матерія обов'язковості, і обов'язок (у відповідності до вчинку) може бути одним і тим же, хоча б нас могли зобов'язати до нього по-різному [10, 130–132].

Досліджуючи вчення Канта про право та державу, М. І. Абдулаєв зазначав, що, з одного боку, Кант розрізняє моральну і легальну поведінку, право з об'єктивної сторони і право з суб'єктивної сторони. Моральним можна назвати

таку поведінку, яка продиктована внутрішнім усвідомленням обов'язку. Правова ж поведінка заснована на виконанні приписів закону, незалежно від внутрішніх мотивів суб'єкта [11, 150].

Таким чином, можна стверджувати, що Еммануїл Кант вперше розпочав теоретичне дослідження правової поведінки, заклавши теоретичні основи для подальшого дослідження цієї категорії.

Наступний етап дослідження поведінки у сфері права здійснив німецький філософ Георг Вільгельм Фрідріх Гегель (1770–1831) в праці «Основи філософії права, або природне право і державознавство». Трьома основними сходинками в діалектичному розумінні права для Гегеля виступають абстрактне право, мораль і моральність (моральні устрої). Саме в абстрактному праві Гегеля можна розглядити основи формування вчень щодо поведінки у сфері права.

На думку Гегеля, право — це безпосереднє буття, яке надає собі свободу в безпосередній спосіб, як-от:

а) щодо володіння як власності; свобода виступає свободою абстрактної волі взагалі, або саме через це якоїсь одиначної особи, що співвідноситься тільки з собою;

б) особа, відрізняючи себе від себе, творить відношення до іншої особи, й обидві вони наділені одна для одної буттям лише як власники. Їхня в собі суцта тотожність набуває існування шляхом переходу власності одного у власність іншого при наявності спільної волі та збереження їхнього права — в договорі;

с) воля, яка (а) в своєму співвідношенні з собою відрізнена не через іншу особу (б), а через себе саму як особлива воля, відмінна від себе й протилежна собі як в собі й для себе суцта — неправо й злочин [12, 53].

Саме в цих формах абстрактне право в Гегеля набуває значення правомірної поведінки, яка виступає як володіння, як власність (а) та наявність спільної волі, що виражена в договорі (б), та протиправної поведінки, як протилежності правомірній поведінці, що знаходить свій вияв в категоріях «неправа» та «злочину».

Щодо неправа, то філософ виділяв ненавмисне або цивільне (громадянське) неправо (видимість права в цивільному правовому спорі, при якому особою помилково неправо сприймається в якості дійсності), обман (на думку Гегеля, обман стосується лише договорів, за якими придбається у власність річ частиною від власника, а частиною із власності іншого) та злочин (як дійсне неправо, в якому не поважається ані право в собі, ані право, яким воно дається; разом з тим порушуються обидві сторони права, об'єктивна і суб'єктивна).

Надалі дослідження філософів А. Шопенгауера, Л. Фейєрбаха, Ч. Беккарія, І. Бентама були направлені, перш за все, на дослідження неправомірної поведінки, а саме: злочинів, їх класифікацію, співвідношення між злочинами та покараннями та інше.

На підставі вище викладеного ми доходимо висновку, що необхідно провести певну періодизацію стосовно вчень про правову поведінку і виокремити дослідження авторів античності, середньовіччя та Нового та Новітнього часу.

Саме теоретичні узагальнення стосовно правової поведінки з'являються в Новий час і пов'язані з ім'ям німецького філософа Еммануїла Канта. Аналізуючи праці дослідників античності, середньовіччя та Нового часу, слід зазначити, що саме в категорії правової поведінки як узагальнюючому понятті дослідники об'єднали два протилежні види поведінки: правомірну та неправомірну, які в залежності від поглядів окремих дослідників називалися по-різному. Таким чином, вважаємо неприпустимим тезис про ототожнення правової поведінки виключно з правомірною поведінкою. В якості подальших перспектив дослідження вважаємо, що треба дослідити уявлення про правову поведінку в XX столітті, правову поведінку з урахуванням різних підходів до праворозуміння та правову поведінку в публічній та приватній сферах.

Література

1. Платон. Собрание сочинений. В 4 т. Т. 4 : пер. с древнегреч. / Платон ; общ. ред. А. Ф. Лосева, В. Ф. Асмуса, А. А. Тахо-Годи ; авт. ст. в прим. А. Ф. Лосев ; прим. А. А. Тахо-Годи. — М. : Мысль, 1994. — 830, [1] с. — (Философское наследие).
2. Аристотель. Сочинения. В 4 т. Т. 4 : пер. с древнегреч. / Аристотель ; общ. ред. А. И. Доватура. — М. : Мысль, 1983. — 830 с. — (Философское наследие).
3. Штанько А. О. Філософсько-правові основи формування інституту правопорушення як виду правової поведінки // Юриспруденція: теорія і практика. — 2009. — № 10. — С. 47–53.
4. Каложний Р. А. Римське приватне право : курс лекцій / Р. А. Каложний. — К. : Істина, 2005. — 144 с.
5. Підпригора О. А. Римське право : підручник / О. А. Підпригора, С. О. Харітонов. — К. : Юрінком Інтер, 2006. — 512 с. — Бібліогр. : с. 477–481.
6. Римське право (Інституції) / за заг. ред. Є. О. Харітонова. — Х. : Одісей, 2003. — 288 с.
7. Римское частное право / под ред. И. Б. Новицкого и И. С. Перетерского. — М. : Юристъ, 1994.
8. Гоббс Т. Левинафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского / Т. Гоббс. — М. : Мысль, 2001. — 240 с.
9. Локк Дж. Сочинения. В 3 т. Т. 3 : пер. с англ. и лат. / Дж. Локк ; ред. и сост., авт. прим. А. Л. Суботин. — М. : Мысль, 1988. — 668 [1] с. : ил., 1 л. портр. — (Философское наследие).
10. Кант И. Сочинения. В 6 т. Т. 4, ч. 2 / И. Кант ; под общ. ред. В. Ф. Асмуса, А. В. Гульги, Т. И. Ойзермана. — М. : Мысль, 1965. — 544 с., 1 л. портр.
11. Абдулаев М. И. Учение Канта о праве и государстве // Правоведение. — 1998. — № 3. — С. 148–154.
12. Гегель Г. В. Ф. Основы философии права, або Природне право і державознавство / Г. В. Ф. Гегель ; пер. з нім. Р. Осадчука та М. Кушніра. — К. : Універс, 2000. — 336 с.

Анотація

Леценко А. В. Генезис філософсько-правових уявлень про правову поведінку. — Стаття.

У цій статті проводиться історично-правовий аналіз розвитку уявлень про правову поведінку філософів античності, середньовіччя та Нового часу як узагальнюючої категорії, що об'єднує правомірну та неправомірну поведінку.

Ключові слова: права поведінка; правомірна поведінка; неправомірна поведінка; епоха.

Аннотация

Леценко А. В. Генезис философско-правовых представлений о правовом поведении. — Статья.

В данной статье проводится историко-правовой анализ развития представлений о правовом поведении философов античности, средневековья и Нового времени как обобщающей категории, которая объединяет правомерное и неправомерное поведение.

Ключевые слова: правовое поведение; правомерное поведение; неправомерное поведение; эпоха.

Summary

Leshchenko A. V. Genesis of Legal Philosophy Ideas about Legal Behavior. — Article.

In this study author applies a historical-legal method to analyze the legal behavior concept stated in philosophic works of Antiquity, Middle Ages and Modern Age as a generalizing category which includes lawful and illegal behavior.

Keywords: legal behavior, lawful behavior, illegal behavior, age.

УДК 347.122:347.73:336.14

О. А. Музыка-Стефанчук

РОЗУМІННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ БЮДЖЕТНИХ ПРАВОВІДНОСИН В ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ

На практиці фінансово-правовий статус реалізується у процесі, коли суб'єкти публічної влади вступають у фінансові (зокрема, бюджетні) правовідносини і переходять із категорії «суб'єкт фінансового права» у категорію «суб'єкт фінансових правовідносин».

Взагалі, термінологічний зворот «правовий статус» широко використовується в юридичній науці, особливо в теорії права. У галузевих науках ця категорія досить ґрунтовно досліджена у конституційному, адміністративному, цивільному та трудовому праві.

Незважаючи на широке використання у спеціальній літературі терміна «правовий статус», у науці фінансового права він і досі залишається малодослідженим. Хоча варто зазначити, що окремі вчені, наприклад, О. Ю. Бакаєва, Л. Н. Древаль, В. Є. Кириліна, М. А. Перепелиця, М. В. Карасьова, Р. Посікіра, О. О. Семчик, Ю. Л. Смірнікова, певною мірою висвітлюють у своїх працях це питання (вони не лише оперують цим поняттям, але й розглядають його загальнотеоретичне та фінансово-правове коріння). Проблема також ускладнюється тим, що немає одностайності щодо розуміння такої важливої категорії, як правовий статус.

Розглядаючи питання фінансово-правового статусу суб'єктів РФ, Ю. Л. Смірнікова зупиняється на різних підходах до загального розуміння правового статусу [1, 16–17]. Так, можна зустріти такі позиції:

- правовий статус ототожнюється з правовою природою;
- правовий статус ототожнюється з правовим становищем;
- правовий статус і правове становище розмежовуються.

На нашу думку, підхід, за якого поняття «статус» і «становище» є взаємозамінними, особливо виправданий. Не завжди потрібно займатися створенням «нового зі старого», «винаходити новий велосипед». Так, юридична наука стрімко пішла вперед (особливо протягом останніх двох десятиліть), молоді вчені шукають щось малодосліджене або ж намагаються часто-густо виробити радикально нові погляди на вже відомі явища чи категорії з метою привернути